

NIEDŹWIEDZI (47) *ai*

niedźwiedzi (34), **niedzwiedzy** (10), **miedźwiedzy** (2), **miedźwiedzi** (1); niedźwiedzi *BierEz*, *FalZioł* (11), *RejWiz*, *Mącz* (3), *BielSpr*, *StryjKron* (4), *Calep*; niedzwiedzy *RejZwierz* (2), *RejAp* (4), *RejZwierz*, *Oczko*, *KochJez*, *WujNT*; miedźwiedzy *RejFig*, *HistLan*; niedźwiedzi : miedźwiedzi *SienLek* (12:1).

-dź- (26), -dz- (20), -d- (1).

Oba e jasne.

sg m N niedźwiedzi (2). ◊ *A* niedźwiedzi (1). ◊ *I* niedźwiedzim (1). ◊ *f N* niedźwiedzią (3). ◊ *G* niedźwiedzi(e)j (1). ◊ *A* niedźwiedzią (4). ◊ *n N* niedźwiedzię (4); -é (1), -(e) (3). ◊ *G* niedźwiedzięgo (5); -égo (2), -(e)go (3). ◊ *A* niedźwiedzię (1). ◊ *I* niedźwiedzi(e)m *FalZioł* (6), niedźwiedzim *SienLek* (5). ◊ *L* niedźwiedzim (1). ◊ *pl N subst* niedźwiedzi(e) (5). ◊ *A subst* niedźwiedzi(e) (6). ◊ *I f* niedźwiedz(e)mi (2).

Sł stp: miedźwiedzi, Cn notuje, Linde XVIII w.

Przymiotnik od „niedźwiedź” ‘zwierzę drapieżne z rodziny niedźwiedzi (Ursidae)’; ursinus Mącz, Calep, Cn (47) : Ursinus, Niedzwiedzi. Mącz 509b; Calep 1143b.

Zwrot: »iść niedźwiedzego« = postępować jak niedźwiedź (1): Więc prawie y po fiersci/ idzye Niedzwiedzego/ Bo ten kto mu da pokoy/ minie też káždego. *RejZwierz* 84.

a. *Będący częścią ciała niedźwiedzia lub podobny do odpowiedniej części ciała niedźwiedzia (13) : FalZioł IV 13d; RejWiz 171v; ZLego sługę málárze/ ták figurowáli/ [...] Psi ogon/ á miásto rąk/ dwie Niedzwiedze łápye RejZwierz 118; SienLek 59, 126; RejAp 105, 106v [2 r.], 107; Ryfie też albo Niedźwiedzie páznogcie palono z vmárlymi/ bo wierzyli/ ífz ná gorę wielką á przykrą ku łádnemu dniowi mieli wftępowác StryjKron 155, 411, 467; A beftya tá ktorąm widział/ podobna była ryšiowi/ á nogi iey iáko niedźwiedze [pedes ursi] WujNT Apoc 13/2.*

W charakterystycznych połączeniach: krew niedźwiedzi(a) (-e), łapa (3), łeb, noga (3), oko, paznogieć (3).

b. *Pochodzący od niedźwiedzia (30) :* Mięfo niedźwiedzie dla wielkiej lipkofci nie sťrawne barzo iefť *FalZioł IV 13c.*

Zwroty: »na niedźwiedzą skórę pić« [aluzja do przysłowia] [szyk zmienny] (2): HistLan F; to iuż ná to ták bešpiecznie pijemy iáko ná Niedzwiedzą sťkorę/ który iefťcže w lefie krowy łupi. RejZwierz 262v.

»miedźwiedzą skorę szacować« [aluzja do przysłowia] (1): Co Miedzwiedzą sťkorę sťzacowáli. *RejFig Cc6.*

Wyrażenia:»sadło niedźwiedzie« = adeps ursinus Mącz [szyk 12:7] (19): popioł z głowy iego na opadnienie włofow pomaga: gdy z niedzwiedziem sáđłem Emplaťr przikłáda. *FalZioł IV 11d, I 12d, 66a, III 19a, IV 13d, 36b (9); Mącz 3c; SienLek 47, 47v [2 r.], 82, 121, 122, 123v, 150; do tego sťużą oleie [...] y sáđlá albo tľuťtości/ ktorých pošpolicie náfzy wzywác zwykli/ iáko dźikięgo wieprzá/ Niedźwiedzęgo/ kobylęgo Oczko 33.*

»niedźwiedzi(a) skora, łupież« = *ursina cutis Mącz* [szyk 2:2] (3:1): Lowiec łupież niedźwiedzi sprzedał *BierEz* I4; *Mącz* 509b; Chorążowie wzięcy mieswali ná Zbroiach y Helmiech Niedźwiedzie łkory *BielSpr* 14; *StryjKron* 265.

»żość niedźwiedzia« [szyk 2:1] (3): Niedźwiedzią żość z wodą pić tym co ie dychawiczność trapi/ bárzo pomocno. *SienLek* 85v, 119v, 130v.

c. *Prawdopodobnie: Zamieszkały przez niedźwiedzie (1) : Ale zaś ná Stárynie drógi złéy [konie] vżyły/ Topiąc łye ná niedźwiedzim niebezpiecznym błócie KochJez* Bv.

d. [Sporządzony ze skóry niedźwiedzia: kozuch miedźwiedzi za złoty *InwMieszcz* 1574 nr 190.]

e. [Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej: »niedźwiedzy ogorek« = *Ecballium Elaterum A. Rich.* (Rost); roślina z rodziny dyniowatych (*Cucurbitaceae*): Korzeń Ptálzego álbo Niedźwiedzego ogorká łufzony [...] zmiełzay z wódką Rożaną *SienHerb* 511b; Niedźwiedzy ogorek/ Ptálzy ogorek/ Leśny ogorek/ *Cucumer fyluełtris. Cucumer Afininus. SienHerb* K4#, E#.]

Synonimy: **d.** »leśny ogorek«, »ptaszy ogorek«.

Cf [MIEDŹWIEDZIOW]

MG